voorjaar 2021

Kiem Kracht

ZAADgoed

“Veredelen gaat over: hoe wil een plant er uitzien?”

Jos Jeuken en Ellen Krul

GAOS is het biodynamische akkerbouw- en veebedrijf van de familie Jeuken in Swifterbant. Op hun 46 hectare telen ze 22 gewassen voor onder andere Odin en Hofweb en vermeerderen ze groente- en bloemenzaad. Daarnaast veredelen ze rodekool en lupine met steun van Stichting Zaadgoed. De zaadvaste uienrassen Bajosta en Robelja - subtiel vernoemd naar de makers - hebben Jos Jeuken en Ellen Krul twintig jaar geleden ontwikkeld en houden ze momenteel nog in stand.

In 1966 verruilden de ouders van Jos Jeuken hun boerderij in Limburg voor de rijke zeekleigrond in de Flevopolder. “We waren hier de eerste pachters”, vertelt Jos. “Aan het eind van zijn loopbaan ging mijn vader steeds meer richting biologisch, maar hij wilde niet meer het voortouw in die switch nemen. Toen Ellen en ik het bedrijf in 1986 overnamen, heeft hij nog vijf jaar meegewerkt en ons ondersteund bij de omschakeling. Sinds 1988 zijn we gecertificeerd biodynamisch.” Inmiddels zijn Jos en Ellen zelf zestigers. Hoewel zij nog de basis van het bedrijf vormen, groeien hun zoon Joep en dochter Jans er geleidelijk in: “Een aantal dagen per week werken en beslissen ze mee.”

Bajosta en Robelja

Toen Jos en Ellen de omslag naar een biodynamische bedrijfsvoering maakten, wilden ze bloeiende gewassen hebben. “Bloemen zijn een belangrijk element voor de insectenwereld”, zegt Jos. “Die gaven we een structurele plek binnen ons bedrijf met de teelt van blauw maanzaad en karwij. Niet veel later hebben we ook zaadvermeerdering opgepakt. Voor Bingenheimer Saatgut vermeerderen we het zaad van radijs, spinazie, calendula, cosmea en tuinbonen.” Halverwege de jaren 1990 werd Jos door het Louis Bolk Instituut gevraagd om een zaadvast uienras te veredelen: “Een smaakvol en goed bewaarbaar uienras. Daar zijn de uienrassen Bajosta en Robelja uit voorgekomen. Met deze uienrassen zijn we nog steeds verbonden. Zaadvaste rassen moet je onderhouden anders gaan ze achteruit in kwaliteit. Uit het uienzaad telen wij de moederbollen en selecteren die op vorm en kwaliteit. In droge en warme streken in Duitsland en Frankrijk worden deze moederbollen door andere boeren afgebloeid voor zaadvermeerdering.”

Waarnemen

Veredelen is het waarnemen van planten, aldus Jos: “Als veredelaar verdiep ik mij in de eigenheid van de plant. Ik leef mij in: hoe wil de plant er uitzien? Welke vorm en kleur past uit zichzelf bij het gewas? In het geval van de uien vind ik een goudgele kleur, dunne hals en hoge bolvorm passen. Daarnaast probeer ik de robuustheid te zien in het veld. Hoe gaat de uienplant om met mindere omstandigheden? Is de waslaag en beworteling goed genoeg om bestand te zijn tegen droogte? Ik vind het leuk en belangrijk om het wezen van de plant waar te nemen, in hoeverre dat mogelijk is met mijn mensenogen. De veredeling van witte en rodekool is vijf jaar geleden op mijn pad gekomen, omdat er onvoldoende zaadvaste rassen van zijn. We zoeken naar een uniformere kool, die smaakvol en goed bewaarbaar is. Daarnaast biedt ons bedrijf ruimte aan de veredeling van zoete lupine. De veredeling wordt inhoudelijk uitgevoerd door veredelaar Edwin Nuijten en ik ondersteun het project als sparringpartner en voer ook de praktische werkzaamheden uit, zoals grondbewerking, het verzorgen en oogsten.”

Zoete lupine

De veredeling van lupine is een project waar het hart van zoon Joep sneller van gaat kloppen. “Ik ben daar enthousiast over”, zegt Joep. “Als het ons lukt om een zoete lupine te ontwikkelen, die goed groeit op de kalkrijke kleigrond van Flevoland, hebben

lees verder op pag 2 →

tekst : Annelijn Steenbruggen

→ vervolg van pagina 1

Joep Jeuken en zijn zoontje

we een oplossing voor twee grote problemen: het kan de sojateelt in het Amazonegebied vervangen én het is een alternatief voor dierlijke eiwitten. De opbrengst is nog grillig, net als de vraag naar lupine. Zowel aan de teelt- als afzetkant hebben we nog een weg te gaan."

Naar de polder

Joep begon zijn loopbaan in de logistieke sector. Drie jaar geleden ging het binnenzitten op kantoor hem steeds meer tegenstaan: "Ik had het gevoel dat ik niks zinnigs deed voor de wereld en vroeg me af hoe ik iets goeds kon gaan doen. Zo kwam ik terug bij mijn ouders. Die waren verrast, terwijl ik nooit hardop 'nee' heb gezegd tegen het boerenbedrijf. Ik wilde gewoon eerst een eigen leven vormgeven." Momenteel woont Joep nog met zijn gezin in Utrecht. "Mijn kinderen zitten er op school en mijn vriendin heeft een baan in de stad. Het duurt nog wel even, maar als het aan mij ligt verhuizen we ooit naar de polder. Mijn eerdere werkervaring komt overigens goed van pas. Ik verzorg de logistieke lijnen binnen de boerderij."

Vrijheid

Zijn enthousiasme voor plantenveredeling heeft Joep overigens niet klakkeloos van zijn vader overgenomen. Tijdens zijn deeltijdopleiding bij Warmonderhof heeft hij zich grondig verdiept in het onderwerp. "Ik heb voor mijzelf onderzocht wat me het beste lijkt: zaadvaste of hybride rassen. Vanuit de principes van de biodynamische landbouw zijn zaadvaste rassen het meest gewenst. Het geeft de boer vrijheid, omdat die zijn eigen zaden kan vermeerderen en zo onafhankelijk blijft van grote zaadbedrijven. Zaadvast is een principe dat behouden moet blijven. Maar is het de enige oplossing? Zaadvaste rassen worden door een kleine groep mensen ontwikkeld - die momenteel ook nog onvoldoende aandacht krijgen - en hierdoor zijn er voorlopig nog onvoldoende soorten zaadgoed en geschikte variëteiten voor grootschalige productie."

Burgers

De plantenveredeling en zaadvermeerdering heeft Joep nog niet in de vingers. "Ik heb al wel ervaring opgedaan met de veredeling van rodekool en het vermeerderen van bloemenzaad. Mijn vader is hierbij mijn mentor. Hij leert mij de kneepjes van het vak en we sparren met elkaar. Binnen GAOS streven we ernaar om zoveel mogelijk met zaadvaste rassen te werken. Die lijn wil ik voortzetten, mits de klanten het waarderen. Hierin zie ik een taak weggelegd voor mijzelf: ik wil aan burgers uitleggen wat de meerwaarde van zaadvaste rassen is. Het bewustzijn rondom dit onderwerp via communicatie vergroten is een ontwikkelingsweg voor mijzelf."

Zaai zelf zoete lupines!

Kun je lupinezaden eten? Die van de sierlupines in je tuin niet. Deze zijn zelfs giftig. De zaden van de zoete lupine kun je na bereiding wél eten. Ze zijn rijk aan eiwit, glutenvrij en doen het goed als vleesvervanger. Bij deze Kiemkracht krijg je een zakje met deze zaden aangeboden. Ze komen van Edwin Nuijten, veredelaar en bestuurslid van Stichting Zaadgoed. Samen met Jos en Joep Jeuken van GAOS werkt hij aan een variant die ook op kalkrijke kleigrond kan groeien (zie hoofdartikel). Wat niet wegneemt dat ze het nog steeds prima doen op zandgrond. Zaai mee! Kijk op onze website voor de zaai-instructies en laat ons weten/zien hoe het groeiproces verloopt. Ook zijn we benieuwd naar wat je van de smaak vindt en wat jouw lievelingsrecept is. Een zoete lupinemuffin of lekkere lupinekoffie?
Kijk snel op www.zaadgoed.nl.

Donateursdag op zaterdag 28 augustus 2021

Kom eens kijken bij GAOS, het bedrijf van de familie Jeuken. Op 28 augustus houdt Stichting Zaadgoed hier de jaarlijkse donateursdag. Het bestuur heet je om 14. 00 uur van harte welkom aan de Elandweg 46 in Swifterband. Daarna volgt een gezamenlijke rondleiding op het bedrijf en kun je napraten met elkaar. Het programma duurt tot ongeveer 16.30 uur. Graag vooraf even aanmelden via info@zaadgoed.nl (mochten er tegen die tijd bepaalde coronamaatregelen gelden, dan kunnen we je per mail informeren).

‘Met goesting gaan experimenteren’

Liesbeth Reynders, links op de foto

De praktijkcursus ‘Selectie in eigen boerenhand’ die in 2020 begon, is ten einde. Deelneemster Liesbeth Reynders schreef zich destijds in op aanraden van haar stagebegeleidster, Greet Lambrecht van biologisch tuinbouwbedrijf Akelei in het Belgische Schriek. Hier liep Liesbeth tot september stage. ‘Ik ben blij dat ik heb meegedaan aan de cursus van Stichting Zaadgoed. De organisatie en presentatie was goed, net als de expertise die in huis was. Er was verdieping rond diverse thema’s zoals genetica, wetgeving en fenomenologie. Ook was er ruimte voor uitwisseling binnen de groep. Samen met de praktijkoefeningen heeft de cursus mij de nodige handvaten gegeven om met veel goesting aan het experimenteren te gaan’, aldus de Vlaamse.
Liesbeth ziet de cursus als een mooie aanvulling op haar vierdaagse opleiding bij Landwijzer, een instelling die te vergelijken is met de Nederlandse Warmonderhof. De voormalig projectmanager en executive assistant wil graag boerin worden. ‘Als het kan op een gemengd bedrijf, met een focus op low-input landbouw. Maar mijn focus blijft voorlopig op de groententeelt liggen. Ik hoop op termijn ook verder te kunnen gaan met bedrijfseigen vermeerdering. Ik heb gezien zie hoe ze daar bij de Akelei mee bezig zijn en ik vind het erg boeiend. Zelf mocht ik tijdens mijn stage aan de slag met het vermeerderen van radijzen. Met het zaad dat we vorig jaar hebben geoogst zou ik graag verdergaan op mijn nieuwe stageplek, in Duitsland. Ik hoop dat ik daar de tijd en ruimte voor krijg.’

Donateur aan het woord

Miek Ehrhart

Helaas, onze oproep in de vorige Kiemkracht heeft nog geen donateur over de streep getrokken om voor dit nummer een column te schrijven. Mocht het de komende maanden gaan borrelen en wil je toch iets delen in de volgende Kiemkracht: meld je vooral aan via secretariaat@zaadgoed.nl. Voor dit nummer zijn we zelf op pad gegaan. We vroegen Miek Ehrhart (84) uit Arnhem hoe zij erbij kwam Stichting Zaadgoed te steunen. Miek: ‘Het begon denk ik met een foldertje dat we bij de Odin-winkel meenamen. Wat ik daarin las sluit aan bij wat ik zelf vind, nl. dat het erg belangrijk is dat de wereld niet afhankelijk wordt van een paar aanbieders van zaad. En van gemanipuleerde zaden moet ik al helemaal niets hebben! Ik denk dat ik hierin gevormd ben door mijn opleiding aan Huis te Lande, de enige tuinbouwschool voor meisjes - tot 1985 - in Rijswijk. Wat we op deze school leerden was toen al een beetje alternatief. We leerden bijvoorbeeld compost maken en gebruiken. De directrice in mijn schooltijd was antroposofe. Wat Stichting Zaadgoed voor ogen heeft, sluit aan bij mijn denkwereld en die van mijn man. Veertig jaar geleden was dat misschien nog anders geweest. We zijn gegroeid.’

Voorjaar

Als akkerbouwer bereid ik me - samen met mijn vader - voor op het komende seizoen. De eerste zaden brouwgerst zijn inmiddels binnen, de andere zaden zijn onderweg. Voor nu is het even geduld oefenen voor we het land op mogen, het is nog te nat.

Bij ons bedrijf (op mijn ‘ouderlijke’ boerderij) is zaadteelt de afgelopen jaren een steeds belangrijkere rol gaan spelen. Komend jaar is meer dan twee derde van onze teelten bedoeld voor zaden die andere boeren, tuinders en moestuinders weer gaan uitzaaien!
Daar zit voor Stichting Zaadgoed overigens een oude bekende bij: tuinboon Ratio. Van 2005 tot 2008 ontving Bart Vosselman van De Bolster steun van ons om dit ras, en het ras Eleonora, te ontwikkelen. Het waren toevallig mijn beginjaren als penningmeester bij de stichting. Dat ik nu als boer de Ratio mag gaan telen op wel drie hectare grond… dat had ik vijftien jaar geleden niet durven dromen.

Mijn welgemeende dank aan alle donateurs van toen, Bart Vosselmans initiatief om de tuinbonen te gaan verbeteren en onze durf om hem daarbij te ondersteunen.

Cor Zenhorst
voorzitter

Kort Nieuws

Nieuwe webshop: Vitale Rassen

De zaden van je eigen zaadvaste rassen verkopen via een webshop: bij biologisch tuinbouwbedrijf Akelei stond dit al lang op de wensenlijst. Net als bij diverse boeren in de omgeving van het bedrijf - het Belgische Schriek. Door samen hard te werken zetten zij onder de naam Vitale Rassen een online winkel op, met de daarbijbehorende organisatie. Een boeiend proces...
Greet Lambrecht van de Akelei: 'De eerste algemene vergadering van Vitale Rassen was op 24 februari 2020. Daarna volgde veelvuldig contact met de Vlaamse overheid over de regelgeving rondom zaden en hoe je die op de markt brengt. Op ons verzoek verscheen er op de overheidswebsite

Een beeld van de webshop

een registratieprocedure voor amateurrassen. Er stond nl. alleen een procedure voor instandhoudingsrassen op en hiervoor gelden voor ons teveel beperkingen vanwege het oorsprongsgebied. Gelukkig hadden we tijdens de cursusdag 'Selectie in eigen boerenhand' van Stichting Zaadgoed in 2020 geleerd hoe je technische plantkenmerken kunt beschrijven. Heel nuttig als je een ras wilt laten registreren. Het leverde drie aanmeldingen voor nieuwe amateurrassen op!'
Intussen werden ook materiaal en machines aangekocht om de zaden te kunnen schonen: een stationaire 'Allesdrescher', een mobiele dorser en een luchtschoner - beide tweedehands - en een assortiment handzeven om het schoningswerk te verfijnen. Greet: 'We schoonden onze zaden - zowel voor de verkoop als voor eigen gebruik- , maakten kiemproeven, telden duizendkorrelgewichten uit, maakten plantpaspoorten aan en hielden geregeld de administratie bij.' In de tussentijd werd de webshop opgebouwd, een facebook pagina gelanceerd en crowdfunding gestart. De zaadzakjes kregen zelfontworpen etiketten, er werden maatlepeltjes gekocht en de zakjes, tenslotte… gevuld.
Greet: 'In 2020 hebben we onze beschikbare financiële middelen gewikt en gewogen zodat we onze buffer niet te veel zouden ondergraven en een goede balans konden bewaren. We zijn Stichting Zaadgoed blijvend dankbaar dat ze ons al die jaren trouw is blijven steunen en dit 'kind' volwassen kon worden!' Wil je het aanbod bekijken van Vitale Rassen? Kijk op **www.vitalerassen.be.**

Van boer naar bord

Stichting Zaadgoed werkt al jaren samen met De Beersche Hoeve, het bedrijf van Gineke de Graaf en René Groenen dat zich richt op biologisch dynamische groenteteelt, zaadteelt en veredeling. Sinds vorig jaar werken we ook mee aan hun door de EU gefinancierde project Zaad Vast en Zeker. In dit project staan tien zaadvaste groentegewassen centraal. Veredelingswerk gaat in het algemeen over selectie op opbrengstmaximalisatie, snelle groei, resistenties tegen ziekten en plagen en oogstbaarheid. Dit project richt zich juist op robuust-heid, waardoor planten toleranter zijn tegen ziekten en plagen, en bovendien op goede teeltbaarheid bij minder bemesting, betere flexibiliteit bij klimaatverandering en daarnaast ook op smaak en voedingskwaliteit. Wij zijn heel enthousiast over dit project en zullen er over blijven berichten.

Waarom Stichting Zaadgoed ?

De biologische landbouw wil gezonde en smakelijke voeding produceren zonder kunstmest, chemische bestrijdingsmiddelen en gentechnologie. Daarvoor zijn rassen nodig die zijn aangepast aan de biologische teeltwijze. Biologische rassen met een brede weerstand tegen ziekten en plagen en een goed ontwikkeld wortelstelsel om voldoende voedingstoffen uit de bodem of organische mest te halen. Om deze rassen te ontwikkelen is veel veredelingswerk nodig, veel meer dan tot nu toe wordt gedaan. Stichting Zaadgoed is opgericht om biologische zaadteelt en veredeling te stimuleren. Dit doet ze onder andere door het ondersteunen van concrete veredelingsactiviteiten voor en door biologische telers en veredelaars. Daarnaast zet de stichting zich in voor het behoud van de diversiteit aan gewassen en rassen in de landbouw. Uw hulp is daarbij hard nodig. Bent u enthousiast over de doelstellingen van Stichting Zaadgoed, word dan donateur door 20 euro (of meer) over te maken op banknummer IBAN: NL52 TRIO 0198 373 996 t.n.v. Stichting Zaadgoed te Zeist o.v.v. uw naam en volledige adres of e-mail adres. Of kijk op zaadgoed.nl voor meer info.

ZAADgoed

Welkomstgeschenk

Voor nieuwe donateurs heeft Stichting Zaadgoed een zakje wortelzaadjes, zolang de voorraad strekt. Zie www.zaadgoed.nl

Uw gift is volledig aftrekbaar.
Steeds meer donateurs steunen Stichting Zaadgoed voor minstens 5 jaar, zodat ze hun gift volledig van de belasting kunnen aftrekken. Er gelden geen drempels meer als zo'n periodieke gift is vastgelegd in het formulier dat u op onze site kunt downloaden. We kunnen het formulier ook toesturen. Gewone giften zijn natuurlijk ook nog steeds aftrekbaar, maar daar gelden wel de drempels.

Colofon

Kiemkracht is een uitgave van Stichting Zaadgoed en verschijnt 2x per jaar.
Redactie: Helga van Ree
Aan dit nummer werkten mee: Annelijn Steenbruggen, Jos en Joep Jeuken, Liesbeth Reynders, Miek Ehrhart, Willy Douma, Cor Zenhorst, Edwin Nuijten en Marjolein Tiemens-Hulscher.
Foto's: Ellen en Joep Jeuken, Willy Douma, Vitale Rassen en Stichting Zaadgoed.
Productie: Buro Laga.
Adres: redactie en Stichting Zaadgoed: Postbus 127 3700 AC Zeist.
E-mail: secretariaat@zaadgoed.nl
website: www.zaadgoed.nl
Bank: Triodosbank - IBAN: NL52 TRIO 0198 373 996